

Το Ἄγνωστο Ἄγνωστο

MARK FORSYTH
Το Άγνωστο Άγνωστο
The Unknown Unknown

Text copyright © 2014 Mark Forsyth
1η έκδοση από Icon Books Ltd, London
© για την ελληνική έκδοση, 2019, Εκδόσεις ΠΟΤΑΜΟΣ

Σχεδιασμός, σελιδοποίηση: Βίβιαν Γιούρη

Εκδόσεις ΠΟΤΑΜΟΣ
Ξενοκράτους 48, 106 76 Αθήνα,
τηλ. 210 7231271, fax 210 7254629
www.potamos.com.gr, info@potamos.com.gr

ISBN 978-960-545-124-0

Απαγορεύεται η αναδημοσίευση ή αναπαραγωγή του παρόντος έργου στο σύνολό του ή τμημάτων του με οποιονδήποτε τρόπο, καθώς και η μετάφραση ή διασκευή του ή εκμετάλλευσή του με οποιονδήποτε τρόπο αναπαραγωγής έργου λόγου ή τέχνης, σύμφωνα με τις διατάξεις του ν. 2121/1993 και της Διεθνούς Σύμβασης Βέρνης-Παρισιού, που κυρώθηκε με το ν. 100/1975. Επίσης απαγορεύεται η αναπαραγωγή της στοιχειοθεσίας, σελιδοποίησης, εξωφύλλου και γενικότερα της όλης αισθητικής εμφάνισης του βιβλίου, με φωτοτυπικές, ηλεκτρονικές ή οποιεσδήποτε άλλες μεθόδους, σύμφωνα με το άρθρο 51 του ν. 2121/1993.

ΜΑΡΚ ΦΟΡΣΑΪΘ

Το 'Αγνωστο 'Αγνωστο

*Τα βιβλιοπωλεία και η απόλαυση
να μην παίρνεις αυτό που ήθελες*

Μετάφραση:

ΑΡΙΑΔΝΗ ΛΟΥΚΑΚΟΥ

 ΠΟΤΑΜΟΣ

ΑΘΗΝΑ 2019

Ο Μαρκ Φόρσαϊθ είναι ένας από τους γνωστότερους ερευνητές και σχολιαστές της αγγλικής γλώσσας. Τα βιβλία του *The Etymologicon* και *The Horologicon* είχαν εκδοτική επιτυχία και στο μεγάλο κοινό – ήσαν πρώτα σε πωλήσεις σύμφωνα με τη λίστα των Sunday Times. Είναι τακτικός συνεργάτης του *Guardian*, του *Spectator*, των *New York Times* και της *Wall Street Journal* και υπεύθυνος της ιστοσελίδας Inky Fool blog. Στην ελληνική γλώσσα θα κυκλοφορήσει από τον Ποταμό το βιβλίο του *Η μέθη*, σε μετάφραση Καρίνας Λάμψα.

*Αφιερωμένο στην Τζούλια Κίγκσφορντ
(Γιατί φοβάμαι πολύ να μην το κάνω)*

Η γνώμη που έχω αποκομίσει για τα βιβλιοπωλεία έχει εν πολλοίς διαμορφωθεί από τον Ντόναλντ Ράμσφελντ. Στην περίπτωση που το έχετε ξεχάσει ή αν δεν το ξέρατε καν, ο Ντόναλντ Ράμσφελντ ήταν ο Αμερικάνος Υπουργός Άμυνας στις κυβερνήσεις τόσο του Τζέραλντ Φορντ όσο και του κ. Μπους του νεότερου. Έχει συχνά κατηγορηθεί μέχρι υστερίας για το ότι ξεκινά αχρείαστους πολέμους πιστεύοντας πως είναι υπεράνω του Διεθνούς Δικαίου και για το ότι ενδιαφέρεται περισσότερο για την γιαπωνέζικη τέχνη του οριγκάμι και λιγότερο για την ανθρώπινη ζωή. Αλλά αυτά δεν είναι τα μόνα κοινά που έχω μαζί του. Η γνώμη του για την αναγκαι-

ότητα των βιβλιοπωλείων είναι αυτό που πραγματικά μας ενώνει.

Υπάρχουν πράγματα που γνωρίζουμε πως γνωρίζουμε. Υπάρχουν γνωστά άγνωστα. Αυτό σημαίνει πως υπάρχουν πράγματα που γνωρίζουμε ότι δεν γνωρίζουμε. Αλλά υπάρχουν επίσης και τα άγνωστα άγνωστα. Υπάρχουν πράγματα που δεν γνωρίζουμε πως δεν τα γνωρίζουμε.

Για κάποιον λόγο που δε θα καταλάβω ποτέ, υπάρχουν κάποιον που βρίσκουν αυτά τα λόγια μπερδεμένα. Τα κοροϊδεύουν. Μάλιστα η Plain English Campaign¹ έδωσε στον κ. Ράμσφελντ το Foot in Mouth Award του 2003 για το πιο «αλλόκοτο σχόλιο δημόσιου προσώπου». Κι όμως αυτή η δήλωση δεν έχει στην πραγ-

1. Εταιρία προώθησης της σαφήνειας στην αγγλική γλώσσα. (Σ.τ.Μ.)

ματικότητα τίποτα το αλλόκοτο. Ξέρω πως το Παρίσι είναι η πρωτεύουσα της Γαλλίας. Ξέρω πως δεν ξέρω την πρωτεύουσα του Αϊζερμπατζάν, αν και είμαι σίγουρος ότι έχει μία. Ανήκει στην κατηγορία των γνώσεων που πραγματικά πρέπει να ελέγξω. Αλλά δεν ξέρω... να, εδώ γίνεται πολύπλοκο. Δεν ξέρεις ότι δεν ξέρεις την πρωτεύουσα του Έρεβον², γιατί δεν είχες ιδέα πως υπάρχει ένα κράτος που λέγεται Έρεβον και άρα δεν είχες ιδέα πως υπάρχει αυτό το κενό στις γνώσεις σου. Δεν ήξερες πως δεν ήξερες.

Το ίδιο ακριβώς ισχύει και με τα βιβλία. Ξέρω πως έχω διαβάσει τις *Μεγάλες Προσδοκίες*: είναι ένα γνωστό γνωστό.

2. *Erewhon*, αναγραμματισμός της λέξης *Nowhere*, φανταστική χώρα που περιγράφεται στο ομώνυμο μυθιστόρημα του Samuel Butler που εκδόθηκε για πρώτη φορά ανωνύμως το 1872 και αποτελεί σάτιρα της βικτωριανής εποχής. (Σ.τ.Μ.)

Ξέρω πως δεν έχω διαβάσει το *Πόλεμος και Ειρήνη*: αυτό μου είναι γνωστό άγνωστο (και έτσι θα παραμείνει εκτός αν κάποτε καταδικαστώ σε μακροχρόνια φυλάκιση). Αλλά υπάρχουν επίσης βιβλία για τα οποία δεν έχω ακούσει τίποτα. Κι επειδή δεν έχω ακούσει τίποτα γι' αυτά, δεν έχω ιδέα πως δεν τα έχω ακόμα διαβάσει.

Θα ήθελα τόσο να ονοματίσω ένα από αυτά τα βιβλία για τα οποία δεν έχω ακούσει ποτέ. Θα ήθελα να σας δώσω παραδείγματα, αλλά βλέπετε, δεν μπορώ γιατί δεν τα έχω ακούσει ποτέ. Ο Τολστόι, ο Σταντάλ και ο Θερβάντες, αυτοί ναι, με ακολουθούν παντού. Στέκονται σε σκοτεινές γωνιές και με ατενίζουν αποδοκιμαστικά κάτω από τα υπεροπτικά τους φρύδια. Κι όλα αυτά, επειδή δεν κατάφερα ποτέ να τελειώσω αυτές τις αναθεματισμένες, χιλίων σελίδων και τριών τόνων, πέντε γενεών και καθοριστικές παλιατζούρες τους. Δεν με νοιάζει. Ή καμιά

φορά με νοιάζει λίγο, αλλά μετά θυμάμαι ότι ως αναγνώστης είμαι αργός σαν χελώνα και πως η πιο κοντινή παμπ είναι στο διπλανό τετράγωνο. Στους όρχεις μου ο Τολστόι, να τι λέω· και το λέω με πλήρη επίγνωση της τεράστιας φήμης και γενειάδας του.

Αλλά οι άλλοι; Ποιοι είναι; Και πού είναι; Δεν έχω την παραμικρή ιδέα. Μπορεί να είναι τώρα στο διπλανό διαμέρισμα και να κάνουν πάρτι. Το καλύτερο πάρτι, με υπέροχα κρασιά και ωραίες γυναίκες. Αλλά δεν είμαι καλεσμένος. Δεν τους κατηγορώ. Δεν έχουμε γνωριστεί ποτέ. Και δεν μπορώ να τους βρω γιατί δεν ξέρω τα ονόματά τους. Είναι οι άγνωστοι άγνωστοι και μέσα στην διπλή μου άγνοια, δεν μπορώ καν να τους νοσταλγήσω.

Κι έτσι λοιπόν ερχόμαστε στο βιβλιοπωλείο: γιατί αν και υπάρχει η διαστρεβλωμένη αντίληψη ότι ο κύριος Ράμσφελντ συζητούσε για το οπλοστάσιο της Μεσοποταμίας, αυτός, φυσικά,

μιλούσε για τις μεθόδους αγοράς βιβλίων. Καμιά φορά, τα λεγόμενά μας μπορεί να παρεξηγηθούν, συμβαίνει σε όλους.

Υπάρχουν, όπως είπε, τρία είδη βιβλίων: αυτά που έχεις διαβάσει, αυτά που ξέρεις ότι δεν έχεις διαβάσει (όπως ο *Πόλεμος και Ειρήνη*) και τα άλλα: τα βιβλία που δεν ξέρεις ότι δεν έχεις διαβάσει.

Αυτά που έχεις ήδη διαβάσει δεν χρειάζεται να τα αγοράσεις. Προφανώς αγόρασες (ή έστω βούτηξες) ένα αντίτυπο πριν το διαβάσεις. Τα διάσημα βιβλία που δεν έχεις διαβάσει – οι γνωστοί άγνωστοι – είναι εύκολο να τα βρεις: είναι στο ίντερνετ. Πληκτρολογείς *Πόλεμος και Ειρήνη* κι ένα σωρό έμποροι βιβλίων αναφέρουν πως το έχουν διαθέσιμο σε εξευτελιστική τιμή και πως ένας καλός νεαρός θα σας το φέρει στην πόρτα σας μέχρι να έρθει η ώρα για το απογευματινό σας τσάι.

Αντιλαμβάνομαι πως εδώ είναι το σημείο που θα έπρεπε να παραπονεθώ για

τη σύγχρονη εποχή και να συνεχίσω λέγοντας για την ανθρώπινη επαφή που έχει χαθεί και πως θα πάμε όλοι σούμπιτοι στην Κόλαση στοιβαγμένοι στην καρότσα, αλλά απλώς δεν μπορώ. Το ίντερνετ είναι τόσο βολικό. Ίσως η ζωή να ήταν πολύ πιο υγιής την εποχή που έπρεπε να τα κάνεις όλα αυτοπροσώπως. Αλλά ήταν και πολύ πιο χρονοβόρα ταυτόχρονα. Αφήστε που μπορούμε να συνεχίσουμε σε αυτή τη γραμμή της ψεύτικης νοσταλγίας για πάντα. Ο κόσμος μίσησε τα βιβλία με το χάρτινο εξώφυλλο όταν πρωτο-εκδόθηκαν και αναφερόταν σ' αυτά ως φυλλάδες της πεντάρας. Υποψιάζομαι πως όταν ο Ιωάννης Γουτεμβέργιος επινόησε την τυπογραφία τον 15ο αιώνα, τα μοναστήρια ήταν γεμάτα με καλόγερους που έλεγαν πως από μια τυπωμένη Βίβλο λείπει η ανθρώπινη επαφή. Μπορείτε πιθανότατα να πάτε πίσω μέχρι το 3000 π.Χ. και να βρείτε έναν Αιγύπτιο να διαμαρτύρεται επειδή τα ιερογλυφικά εκτοπίστηκαν από

τα νέα φρούτα της ιερατικής γραφής. Δεν τελειώνει ποτέ.

Ο κόσμος προχωράει κι ένα σωρό πράγματα χάθηκαν στο σκοτάδι – ατμομηχανές, κασέτες, και η ευλογία. Όσο κι αν σκούζετε, η αλήθεια είναι ότι δεν τα θέλουμε πίσω. Το ίντερνετ είναι μια υπέροχη εφεύρεση και έχει έρθει για να μείνει. Αν ξέρεις ότι θέλεις κάτι, το ίντερνετ μπορεί να στο φέρει. Η θέση μου όμως (όπως και η θέση αυτού του κειμένου) είναι πως το να βρεις αυτό που ξέρεις ήδη πως ψάχνεις δεν αρκεί. Τα καλύτερα πράγματα είναι αυτά που δεν ήξερες ποτέ ότι ήθελες μέχρι που τα απέκτησες.

Το ίντερνετ παίρνει τις επιθυμίες σου και σου τις φτύνει πίσω μασημένες. Ψάχνεις, βάζεις τις λέξεις που ξέρεις, αυτά που είχες ήδη στο μυαλό σου και σου δίνει πίσω ένα βιβλίο, μια εικόνα ή ένα άρθρο της Wikipedia. Αλλά μέχρι εκεί. Το άγνωστο άγνωστο πρέπει να αναζητηθεί αλλού.

Παράξενα βιβλία

Είμαι ο υπερήφανος κάτοχος ενός σπάνιου και παράξενου λογοτεχνικού κειμένου: *Πρώτη γραφή: Ανθολογία διηγημάτων από τους υπαλλήλους του First Uk Bus* [*First Fiction: An anthology of short stories written by the employees of First Uk Bus*]. Είναι στην πραγματικότητα αξιοπρόσεκτα καλό και έκτοτε δεν ξαναένιωσα ποτέ άνετα σε ένα First Uk λεωφορείο, καθώς βλέπω όλους τους άλλους συγγραφείς σαν πιθανές απειλές. Αλλά εσύ, αγαπητέ αναγνώστη, δεν μπορείς να αγοράσεις αυτό το βιβλίο. Δεν θα αποκτήσεις ποτέ ένα αντίτυπο επειδή, όπως λέει στο οπισθόφυλλο, ΔΕΝ ΔΙΑΤΙΘΕΤΑΙ ΠΡΟΣ ΠΩΛΗΣΗ. Ο μόνος λόγος που έχω ένα αντίτυπο είναι – όπως τα πλέον ευγενή πράγματα σ’ αυτή τη ζωή – πως κάποιος το είχε απλώς παρατήσει στα αποδυτήρια της κολυμβητικής

λέσχης του Hampstead Heath, όπου και το βρήκα ένα απόγευμα του Απρίλη.

Κι αν δεν το είχα βρει εκεί, παρατηρημένο πάνω σ' έναν παγκάκι, δεν θα ήξερα ποτέ πως δεν θα το είχα βρει.

Τέτοιες ευτυχείς συμπτώσεις είναι σπάνιες. Συμβαίνουν συχνότερα σε ξενώνες φίλων και στα μπάνια των άλλων. Εσείς ξέρατε πως υπάρχει ένα βιβλίο αφιερωμένο εξ ολοκλήρου σε φωτογραφίες παλιών λουτρών στο Κοτσουόλτς; Ούτε κι εγώ, μέχρι που έμεινα σ' εκείνο το ξενοδοχείο στο Τσέλτενχαμ³.

Ανακάλυψα το έργο του Μποχουμίλ Χραμπάλ κάτω από τον καναπέ ενός φίλου κάποτε (θα πρέπει να ήμουν ξαπλωμένος στο πάτωμα, το κάνω συχνά). Ήταν το καλύτερό του μυθιστόρημα – *Υπηρέ-*

3. Mollie Harris and Sue Chapman, *Cotswolds Privies*, Chatto & Windus, 1984.

τησα τον Άγγλο βασιλιά⁴ – και το πήρα μαζί μου, το διάβασα και το επέστρεψα μια εβδομάδα μετά: κάτι μέσα μου είχε αμετάκλητα αλλάξει. Όσο για το βιβλίο ενός άλλου φίλου, αυτό με τις δαγκεροτυπίες του 19ου αιώνα που αναπαρίσταναν κάποιες κυρίες να μαστιγώνουν η μία τον πισινό της άλλης, δεν μπορώ ν' αποφασίσω για το αν είμαι ευχαριστημένος που το ανακάλυψα.⁵ Ο φίλος μου επιμένει μέχρι και σήμερα ότι ήταν ένα δώρο που δέχτηκε από ευγένεια. Αλλά οι φίλοι μου είναι μια συμμορία αναξιόπιστων. Ειδικά αυτός.

Όλα αυτά, τα βουκολικά αποχωρητήρια, οι Τσέχες σερβιτόρες και οι Γαλλίδες με τους αναψοκοκκινισμένους πισινούς

4. Στα ελληνικά κυκλοφορεί από τις εκδ. Καστανιώτη. (Σ.τ.Μ.)

5. Serge Nazarieff, *Jeux Des Dames Cruelles*, Taschen, 2000, αφού το ρωτάτε.